

Ивица Младеновић
Одељење за социологију
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

УДК 329.055.5(44)
323 (497.1)
Прељедни рад
Текст примљен: 19.06.2015.

ФРАНЦУСКИ ПОГЛЕД НА УЗРОКЕ РАСПАДА СФРЈ: СЛУЧАЈ „ЕКСТРЕМНЕ ЛЕВИЦЕ“

Сажетак. У шексју се предсјављају и анализирају тумачења распада СФРЈ у мисли најистакнутијих предсјавника француске „екстремне левице“. Уводни део рада садржи појмовни и интјерпретативни оквир, док се у насјавку насјоје разложити и објаснити, уз помоћ испјаживачкој поспјуйка кријичке анализе дискурса, кључни елементи који одређују различитје позиције шри лавне сјрује оноја шшо се смајра блоком „екстремне левице“ поводом крвавој распада СФРЈ. Показује се да је ова различитост условјена њиховим диврејенјним идеолошким карактерима, као и истјорјски ушемељеним разликама у пољеду односа шрема самој држави Југославији, разумевању самоуправљања, „шшиоизма“, ња и карактера саме револуционарне паршије. Када се у обзир узме овај идеолошки контекст, поспјају сасвим појмљиве разлике о шоме да ли ће и зашшо поједине шрујације наласак у интјерпретацији распада СФРЈ сјављати на империјализму и економским шшињањима, национализму и шримарно идентитетским значајкама, или најзад на „сјалјинистичкој“ бирократији и класним условјеностима дајој шроцеса.

Кључне речи: Француска, „екстремна левица“, СФРЈ, империјализам, бирократија, национализам.

Увод

И поред економских и политичких проблема, умножавања међуетничких нераумевања и нове структурне кризе репродукције друштвених односа у оквиру номиналног социјализма¹ током 1980-их, Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) је у очима западних политичара и медија почетком последње деценије прошлог века изгледала као држава која је најбоље по-

¹ У богатој страниј и домаћој литератури која се бави узроцима настанка и карактером друштвено–економске формације која је постојала – и своју легитимност базирала на Марксовој теорији – у источноевропским државама од 1917. до 1990, углавном срећемо на идеолошки обојене кованице, попоут: „стаљинизам“, „тоталитаризам“, „тоталитарни социјализам“, „државни капитализам“, итд. Ипак, најприсутнија и најчешће консензуално прихваћена ознака овог типа система

зиционирана – у поређењу с осталим чланицама „комунистичког блока“ – у реду за друштвену трансформацију и улазак у процес проширења „уједињене Европе“. Дневник *Libération* од 4. априла 1991. тако најављује да је „јасно (...) да Европска заједница (претеча Европске уније, *ѝрим. ИМ*) жели да прими у своје чланство стабилну Југославију“.²

Западне земље су с пажњом пратиле остварену брзину и резултате економских реформи које је постигла Влада Југославије. Савезна влада добила је пуну подршку, између осталих, и Француске за уложени напор и правац промена. Тадашњи премијер Анте Марковић је 24. маја 1991. дошао у посету Француској где га је социјалистички председник Франсоа Митеран (François Mitterand) веома топло примио, потврђујући му да Југославија може рачнати на француску помоћ у наставку социјалних реформи и „очувању стабилности државе кроз поштовање мањина“. Митеран је тада додао: „Прижељкујемо успех вашег рада и ми ћемо вам помоћи. Не можемо бити индиферентни на оно што се дешава у овом региону Европе. Учинићемо све што можемо како бисмо допринели вашем успеху“ (*Le Monde*, 1991: 4).

Међутим, недуго након тога, разоран рат већ је буктао на југословенским просторима. Вишедимензионална – социјална, економска, политичка, културна, морална и мисаона – криза која је произвела рушење старих и тронизацију нових вредности и друштвених норми, кулминирала је ратом. Наравно, Југославија није ни прва ни последња држава која је доживела судбину дезинтеграције у Европи, међутим, њен нестанак је изненадио многе, а сами узроци и ефекти овог процеса од почетка изазивају контроверзе.

Већина великих сила је након првог периода несналажења, двоумљења и званичног залагања за очување Југославије, мање или више брзо прихватила неминовност нестанка ове релативно велике балканске творевине и сврстала се свака уз свог „фаворита“. Од самог почетка југословенске кризе, Немачка и Аустрија су у складу са својим спољно-политичким интересима, а вероватно и из разлога „историјски присутне традиције анти-југословенства и наслеђених

у стручним круговима је свакако „реал–социјализам“. Њоме се настоји нагласити да ипак постоји разлика између теоријског и реалног социјализма, али и да је реални социјализам једина могућа примена теоријског социјализма. С обзиром да се не слажемо с оваквом интерпретацијом, у наставку ћемо користити једну неутралнију синтагму: „номинални социјализам“. Њоме се уствари акцентује да је изравно у питању друштвено-економска формација са битно другачијим законима репродукције у односу на капитализам коју су њени носиоци формално називали социјализмом.

² Вид. CPS (1991). *Le brûlot yougoslave (en ligne)*. *Combattre pour le socialisme* http://socialisme.free.fr/bulletin/cps38_yougoslavie.htm 15. 5. 2015.

веза из заједничке аустро-угарске прошлости са ове две земље“ (Самари, 1995: 19), потпуно отворено подржале и ставиле се у сервис хрватске и словеначке независности, док ће с друге стране Француска, дуго времена, најпре отворено а онда релативно прикривено, имати разумевања за интересе традиционалног балканског савезника – Србије, чија се владајућа квази-социјалистичка номенклатура око Слободана Милошевића формално представља као бранилац Југославије и антифашистичког наслеђа.

Узимајући све ово у обзир, а нарочито утицај југословенске верзије социјализма на европску и француску умерену, радикалну и „екстремну левицу“, нарочито су интересантне позиције француских левичарских групација везано за распад СФРЈ.

Наиме, у политичком и идеолошком кључу, југословенски номинални социјализам, посебно током 1960-их и 1970-их година, био је инспирација многим француским левичарима у њиховој борби за „социјализам са људским лицем“, а под утицајем званичне идеологије самоуправљања, многобројне левичарске струје у овој држави су утврђивале оквире својих политичких идеала и стратешких циљева, укључујући и Социјалистичку партију, Комунистичку револуционарну лигу, па и саму Комунистичку партију Француске након унутар-страначких реформи и одрицања од стаљинизма. Имајући ово на уму, али и укупан значај и значење СФРЈ на Балкану, у Европи, па и шире у периоду после Другог светског рата, није необично што је левица у Француској посвећивала релативно велику пажњу „југословенском случају“ током 1990-их година.

У том контексту, сматрамо да је, водећи рачуна о свему наведеном, сазнајно – и уопште научно – изузетно подстицајно представити и анализирати тумачења повезаних догађаја са процесом распада СФРЈ и заузимање позиција најрелевантнијих струја француске политичке левнице по овом питању. С обзиром да је овај рад само део ширег истраживачког пројекта који ће третирати проблем у целини, у њему се обрађује само питање односа најрелевантнијих струја француске „екстремне левнице“ према наведеном истраживачком циљу.

Појмовни и интерпретативни оквир рада

Међу „људима левнице“ и левим политичким партијама које заузимају позицију у односу на распад СФРЈ и катастрофу која је уследила, од самог почетка постоји есенцијално неслагање у интерпретацији рата, његових корена (национализам/ми или империјализам), манифестација (грађански рат или агресија Србије), али и последица (локални сукоб или повратак фашизма у Европу).

С једне стране, дакле, заједничко им је то да покушавају да дефинишу природу конфликта, установе кривца/е, разумеју логику догађаја, промишљају прикладност међународне војне интервенције, као и улогу коју Француска мора имати у овом конфликту. С друге стране, у свему осталом се разликују, а те разлике, према нашим прелиминарним сазнањима, углавном не иду на линији умерена левица – радикална левица – екстремна левица, него се међусобно пресецају, тако да у француском случају другачија тумачења нестанка СФРЈ немају готово никакав значај за уобличавање разних струја на левици, нити, као на примеру англосаксонског и германског подручја, служе као лакмус папир у профилисању левице (уп. Бакић, 2008: 139-181). Штавише, сличне разлике које важе за француску левицу у њеном тоталитету, можемо да уочимо и кроз анализу поменутог проблема само код најрелевантнијих „екстремно-левичарских“ фамилија.

На самом почетку је важно, зарад интелектуалне коректности и јасноће у наставку текста, појмовно одредити термине левица, и нарочито „екстремна левица“. Под левицом овде, у најширем смислу, подразумевамо све левичарске струје, од социјалдемократа до „екстремне левице“, који се позивају на левичарско просветитељско наслеђе, супростављају се апсолутизацији капиталистичког поретка, а притом не заступају шовинистичке концепције. Наравно, разумевање и објашњење садржаја левице од стране „људи од књига“ је одувек изазивало контроверзе, као што је уосталом то и данас случај (вид. Бакић, 2015). Ствар са „екстремном левицом“ је можда чак и контроверзнија, иако не и комплекснија (због мањег захвата проблема).

Најопштије, „екстремна левица“ се, за разлику од умерене и радикалне левице, беспоговорно бори за укидање капитализма *a priori* револуционарним путем, чиме би се створила основа за инстаурацију квалитативно другачијег (егалитарног) друштва. Осим тога, њу карактерише изражен диспаритет, било да је у питању дивергентност у погледу политичких циљева, или пак однос према средствима, а пре свега насиљу, у постизању истих. Концепт „екстремне левице“ тако представља амалгам различитих, често контрадикторних, а понекад и непријатељских, левичарских политичких тенденција, као што су, у неком општијем смислу, комунизам, социјализам, анархизам, или специфичније: лењинизам, троцкизам, маоизам, анархо-синдикализам итд (Pina, 2015), од којих неке прихватају (тактички) да учествују у изборном процесу у оквиру парламентарне демократије, док друге то са гнушањем одбијају (као и сам концепт партија), а поједине чак практикују и терористичке методе. Из тог разлога постоје левичарске струје, у јавности обележене као „екстремно лево“, које не прихва-

тају такву квалификацију јер она може бити интерпретирана као синоним за екстремизам, тј. за насиље *per se*³.

Све нам ово говори да је речена експресија више полемичка него научна, те да у том кључу треба разликовати, с једне стране, етимологију и оригинални смисао кованице „екстремна левица“, која је повезује са екстремизмом (Наудеганд ет Лефџуре, 2000: 101-103), и с друге стране актуелни смисао опште-прихваћен у јавном дискурсу (који је вредносно неутралнији). Ми се у овом раду наслањамо на ово друго значење, јер правимо јасну разлику између „екстремне“, радикалне и умерене левице (вид. Младеновић, 2014: 66-70), а под „екстремном левицом“ дакле подразумевамо покрете, организације, групе и појединаце који у одређеном историјском окружењу представљају „најлевање“ (крајње леве) опције на политичком спектру, иако, како смо већ подвукли, не постоји адекватна дефиниција која би их прецизно објединила, у смислу политичких циљева, стратегија, па ни вредности (о организацијама да не говоримо). Другим речима, термин „екстремна левица“ (тај колоквијално прихваћен израз), у овом раду је уствари синоном за „крајњу левицу“, а управо због своје инхерентне противуречности ће и у наставку остати под наводницима.

Међу струјама „екстремне левице“ у Француској, свакако су најпознатије и најзначајније – у смислу броја активиста и релативно значајног политичког утицаја – оне које се повезују са тзв. троцкизмом. С обзиром на своју политичку и ширу друштвену релевантност, управо ће оне бити предмет наше анализе. Елем, три највеће и најутичајније француске троцкистичке организације, чија ћемо становишта према распаду СФРЈ у овом раду представити и анализирати, имају више хиљада активиста и релативно видљив друштвени утицај: 1. *Комунистичко-револуционарна лига* (која се 2009. гаси у корист *Нове антикапиталистичке партије*)⁴, 2. *Независна радничка партија* (њена главна фракци-

³ За Софијана Уареа (Sofiane Ouaret), термин „екстремна левица“ је негативно конотиран. Наметнут одspoља он служи као инструмент за делегитимацију. Овај аутор у том смислу предлаже примеренију кованицу радикална левица (Ouaret, 2012). Важно је рећи и то да иако постоје групе којима није по вољи да их се (дис)квалификује префиксом „екстремно“, у француском политичком оквиру скоро да не можемо да нађемо релевантнију политичку фамилију на коју се та одредница односи, а да исту посматра као стигму. Наиме, оне саме прихватају да је њихова визија пожељног друштва „екстремно“ различита у односу на ово стварно постојеће у коме доминирају партије центра.

⁴ Револуционарна комунистичка лига (*Ligue communiste révolutionnaire* - LCR) је француска секција IV Интернационале (Уједињеног секретаријата), активна под именом Комунистичка лига од 1969. до 1973, затим реформисана под именом Револуционарна комунистичка лига (од 1974. до 2009), да би се пре неколико година самораспустила и постала саставни део веома амбициозно

ја *Комунистичко-интернационалистичка струја* по коренима је троцкистичка)⁵, и 3. *Радничка борба*.⁶

Иначе, израз троцкизам има двострук (неутралан и негативан) смисао:

А. Њиме се означавају идеје Лава Троцког (Лев Троцкий) о „перманентној револуцији“, његове анализе капитализма и суштинских разлика између интернационализма и национализма, светске револуције, „социјализма у једној засебној држави“ итд., као и политички истомишљеници и настављачи поменутог интелектуалца и политичара који су 1933. објавили неопходност стварања *IV Интернационале* као алтернативе трећој, „стаљинистичкој“ (Жан-Жак Мари, 2012). Тренутно у свету има преко 40 „доктринарно чистих“ тзв. интернационала које се самопоимају троцкистичкима, од којих је огромна већина њих „дегенерисана“ управо у оно што сам Троцки није никако желео да види као суд-

---

замишљеног револуционарног левог фронта под именом Нова антикапиталистичка партија (*Nouveau parti anticapitaliste* - NPA). Наравно, њену политичку базу су чинили француски троцкисти „паблисти-манделисти“ из некадашње јединствене Комунистичке интернационалистичке партије, који су након сукоба око теза Мишела Пабла (Michel Pablo) између централе IV Интернационале и већинског „ламбертистичког“ ортодоксног дела ове партије, стали на страну централе и постали званична француска секција IV Интернационале. Нова антикапиталистичка партија је у тренутку оснивања имала око 10 000 чланица и чланова.

⁵ Независна радничка партија (*Parti ouvrier indépendant* - POI) је основана 15. јуна 2008, одмах након разградње Радничке партије. Од њеног настанка, девиза којом се распознаје у свом политичком ангажману је „За социјализам, републику и демократију“. Ова партија је објавила да је у дану када је формирана бројала 10 071 чланова-оснивача. Њен недељник Радничке информације излази у 20 000 примерака. Састављена је од 4 главне фракције: троцкистичка (Комунистичко интернационалистичка струја, која је чланица и најважнија партија Интернационалног комитета за IV Интернационалу и издаје часопис *La Vérité* – представља доминантну фракцију у партији), комунистичка (бивши чланови Комунистичке партије), социјалистичка (бивши и садашњи чланови Социјалистичке партије) и анархо-синдикалистичка. Наравно, „главну реч“ у партији имају тзв. ортодоксни троцкисти „ламбертисти“ чија је једна од важнијих стратегија „антризам“.

⁶ Радничка борба (*Lutte ouvrière* - LO) је једина француска партија која се још увек званично издаје за троцкистичку. Она своје почетке дугује личности под именом Давид Корнер (алиас Барта), младом троцкистичком активисти рођеном у Румунији 1914, париском студенту, који се дефинитивно настављује у Француској 1936. Он заједно са још тројицом другова троцкиста искључених из старе Социјалистичке партије, оснива Интернационалистичку радничку партију, која одбија да 1938. приступи IV Интернационали, али и 1944. уједињењу других троцкистичких група. LO ће бити прва политичка партија која ће 1974. на председничким изборима представити жену као кандидаткињу за председницу Француске. Дакле, овај троцкистички покрет је од самих почетака јако синдикалистички усмерен и са презиrom гледа на троцкистичке расправе које се на међународном нивоу воде око политичког усмерења. Због тога се у јавности перципира као особено француска верзија „револуционарно-синдикалистичког троцкизма“. Како показују поједина социолошка истраживања, за разлику од Револуционарне комунистичке лиге, за коју углавном гласају ситнобуржоаски и образованији слојеви, Радничка борба се и даље чврсто држи синдикалата и пре свега мануелне радничке социјалне и изборне базе. Све до 2007. ова партија је на изборима била најача партија „екстремне левице“.

бину револуционарног покрета, а што се у левичарској политичкој традицији зове „сектом/ама“;

Б. Тим изразом су, такође, Стаљин (Иосиф Виссарионович Сталин) и његови поклоници стигматизовали све своје опозиционе противнике унутар совјетске партије, и комунисте широм света, који јесу или, најчешће, нису имали никакве везе са Троцким и његовом критиком стаљинизма, тако да је након 1930. та погрдна етикета врло често имала смртну пресуду. Један од најпознатијих „троцкиста“ 1950-их наједном постаје ни мање ни више и сам Јосип Броз Тито, тако да је у том периоду у стаљинистичком дикурсу врло популарна дисквалификација „титоиста-троцкиста“, а након раскида кинеске и совјетске партије 1961, оне су се међусобно оптуживале да су „огрезле у троцкизам“.

У европском контексту, Француска је свакако земља у којој троцкистичке групе имају највећу социјалну и политичку тежину. На председничким изборима 2002. тако троцкистички кандидати освајају више од 10% гласова, несоцијалистичка левица⁷ укупно 26%, Лионел Жоспан (Lionel Jospin) као кандидат *Parti socialiste* 16.18%, Жак Ширак (Jacques Chirac), кандидат конзервативне деголистичке опције, 19.88%, а највеће изненађење избора, екстремни десничар и антисемита Жан-Мари Ле Пен (Jean-Marie Le Pen) добија 16.86%, и на срамоту Француске улази у други круг избора. То је само један од показатеља релативно велике политичке тежине најутицајнијих група „екстремне левице“ у француском друштву, упркос њеној наизглед маргиналној улози у политичком и страначком животу. Штавише, бивши кандидат *Револуционарне комунистичке лиге* на председничким изборима 2007. Оливије Безансно (Olivier Besancenot) је у једном периоду 2008. био међу првих десет најпопуларнијих политичара у Француској, а трећи најпопуларнији политичар на француској левици (иза двоје лидера *Социјалистичке партије*).⁸

Када је о методологији реч, у раду ћемо користити метод *критичке анализе дискурса*. Генерална намена *критичке анализе дискурса* је да се кроз дискурс изучавају структуре и односи моћи/доминације и откривају идеолошка значења појмовног апарата коришћеног од стране разних објеката истраживања, као и одређени модели и расподела појединих језичких избора⁹. У овом

⁷ Мисли се на левицу изван највеће умерено леве Социјалистичке партије.

⁸ Вид. резултате анкете коју је спровео Француски институт за истраживање јавног мишљења (IFOP): IFOP (2008). DSK chouchou des Français, Royal plaît aux sympathisants PS, *TFI* <http://lci.tf1.fr/politique/2008-11/dsk-chouchou-des-francais-royal-plait-aux-sympathisants-ps-4885790.html>. 15. 5. 2015.

⁹ О истраживачком поступку критичке анализе политичког дискурса, вид. шире у Fairclough. I et N, 2012.

посебном случају пак, *критичка анализа дискурса* ће нам послужити за разобличавање односа неколико струја француске „екстремне левице“ према процесу распада СФРЈ, кроз анализу језичких структура помоћу којих се тај однос обликује и појављује. Сliku ћемо продубити и проширити стављањем исказа у одређени историјски, економски, политички и надасве идеолошки контекст, који је нераскидиво повезан са настанком, садржајем и репродуковањем понуђених дискурса.

Полазећи од већ изложеног схватања „екстремне левице“, али узимајући у обзир такође и специфичност и оригиналност сваке од струја у оквиру речене политичке фамилије, као и специфичност њиховог односа према распаду СФРЈ и друштвену и политичку мобилизацију који су изазвале у вези са тим питањем, у раду ћемо примарно анализирати прилоге у следећим непосредно партијски ангажованим часописима и магазинима: *La Vérité*¹⁰, *INpreCOR*¹¹, *Rouge*¹², *Lutte de classe* и *Lutte ouvrière*¹³. С обзиром да су у питању директна страначка гла-

---

¹⁰ Историјски први часопис троцкистичке „леве опозиције“ у међуратном периоду, *La Vérité* (Истина) је у периоду Другог светског рата и први „подземни“ часопис окупиране Француске, као и први европски часопис који је открио постојање логора Аушвиц (Auschwitz) на основу сведочанства особе која је из њега побегла. Након рата и великог сукоба у оквиру троцкистичког покрета у јулу 1952, контролу над часописом преузима већински део француске секције IV Интернационале у Интернационалистичкој комунистичкој партији око Пјера Ламбера (Pierre Lambert), која ће наставити издавање *La Vérité* -а у форми журнала до новембра 1958, а након тога, до данашњих дана, у форми политичке ревије и једног од стубова нове Независне радничке партије чију базу чине троцкисти „ламбертисти“.

¹¹ *INpreCOR* је изворно основан од стране III Интернационале током руске револуције, како би се омогућило руским комунистима да читају документа и теоријске приказе својих другова из иностранства. III Интернационала, којом су доминирали сталинисти, гаси *INpreCOR* у јулу 1938. Почетком 1970-их година, Ернест Мандел (Ernest Mandel) предлаже, са успехом, IV Интернационали да уређује нови *INpreCOR*. Први број је изашао 13 јуна 1974. а дистрибуира се на четири језика: француски, немачки, шпански и енглески. *INpreCOR* је, дакле, политичка ревија Међународног секретаријата IV Интернационале у којој се могу наћи информације и политичке анализе и која се издаје месечно под контролом Извршног бироа IV Интернационале. Њено име је у ствари скраћеница од *International PREss CORrespondance*, чиме се имплицира да се ради о новини у којој се преводe револуционарни текстови и писма из целог света. Ревиија је на почетку била недељник, затим се је издавала два пута месечно, да би поново постала недељник. Тренутно, *INpreCOR* је месечник, а понекад се штампају и два броја истовремено на свака два месеца, на основу чега се перципира као најзначајнија платформа за исказивање позиција троцкиста „паблиста-манделиста“.

¹² *Rouge* (Црвено) је пак недељник искључиво француске секције која је окупљала речену паблистичко-манделистичку струју и био је званични орган *Комунистичке револуционарне лиге*, до њеног гашења. По „утапању“ КРЛ у Нову антикапиталистичку партију, 12 фебруара 2009. излази последњи број *Rougea* (бр. 2286).

¹³ *Lutte de classe* (Класна борба) је месечник, званични орган Комунистичке уније троцкиста (*Union communiste (trotskyste)*) која је у јавности позната као партија под називом *Радничка*

сила, па и, како стоји у њиховом опису, органи посебних партија и интернационала, несумњиво је да у њима изражени ставови истовремено представљају и политичка становишта која су дате политичке опције браниле у овом конкретном случају. У том смислу, посебно помињање појединачних имена аутора прилога нема никаквог посебног значаја, осим у ретким изузецима, тако да неће бити ни практиковано у анализи. Занимљиво је још рећи и то да су у појединим часописима, као што су *INpreCOR*, *Rouge* и *Lutte ouvrière* аутори текстова регуларно потписани, док у ревији *Lutte de classe* радови нису потписани, а у *La Vérité* се као аутор свих прилога потписује Лусјан Готје (Lucien Gauthier), што је у ствари псеудоним за групу аутора која је заједнички истраживала и писала на тему Југославије и Балкана¹⁴.

СФР Југославија: држава коју су разбили империјализми, национализми или стаљинистичка бирократија?

Како нека истраживања различитих тумачења нестанка СФРЈ показују (Бакић, 2008: 139-181), однос према ратовима на југословнеском простору је суштински представљао лакмус папир за идеолошко позиционирање дезоријентисане левице у англосаксонском и германском контексту након Хладног рата. Док су социјалдемократе, или та, да се послужимо оригиналном квалификацијом, „моралистичка верзија неолиберализма“, били одушевљене присталице „хуманитарне интервенције“ и заступници „анти-српских позиција“ у протеклим дешавањима, тзв. „антикапиталистичка левица“ доста критичније анализира улогу великих капиталистичких сила, те, у складу са поимањем Милошевићевог режима као социјалистичког, демонстрирају много више симпатија према њему у односу на његове „непријатеље“, како у Србији тако и у регио-

---

борба. Партија овај месечник комплетира и недељником *Lutte ouvrière*, који носи, дакле, исто име као и сама политичка странка. Ова специфично француска група „троцкиста револуционарних синдикалиста“, која никада није имала никакве међународне огранке у оквиру IV Интернационале, иако је изразито интернационално оријентисана, од почетка заузима веома специфичан однос према тзв. „народним демократијама“ и ЕУ, а, за разлику од претходне две троцкистичке групе, своје политичко делање оријентише у највећем оријентише на рад унутар синдиката и међу индустријским радницима. Уосталом, њена политичка база је и створена 1947. из „Демократског синдиката Реноа“ састављеног од 406 синдикалиста који су отпочели један од највећих штрајкова у тадашњој Француској. Својим лапидарним анализама и редовним информисањем, *Lutte de classe* и *Lutte ouvrière* данас представљају вероватно најутицајнија пропагандна средства на „екстремној левици“ међу индустријским и просветним радницима.

¹⁴ До тих сазнања је писац ових редова дошао из директног разговора са појединим ауторима у Центру за студије и истраживања троцкистичких и међународних револуционарних покрета (CERMTRI) у Паризу.

налном оквиру. Неки чак иду толико далеко да, у име демаскирања империјалистичког карактера деловања и мешања великих сила, не показују довољно критичности не само према Милошевићевом, у суштини, етничко националистичком режиму, него ни према злочинима које је тај режим сејао широм бивше Југославије. Наравно, тај начелни анти-империјалистички став и подржавање чак и реакционарних режима у борби против „демократског империјализма“, као примарног непријатеља, има своје дубоке корене у самом лењинизму. Тако, према Колаковском (Leszek Kołakowski):

„(...)будући да је за Владимира Лењина империјализам целина, онда треба подржати све покрете, ма из кој слоја долазили, који разарају 'свјетски систем на било ком месту, из било каквих разлога и на основу било каквих класних интереса: ослободилачки покрети у колонијалним земљама, национални покрети, сељачки покрети, устаници националне буржоазије против великих империјалиста“ (Колаковски, 1983: 256).

Ипак, чак и ако бисмо ствари посматрали у лењинистичком кључу, питање је да ли је дегенерисана социјалистичка власт Слободна Милошевића заиста доводила (на неки суштинскији начин) империјалистички поредак у питање? Наравно да није. Она је у почетку чак била директно подржана од стране америчког, француског и британског империјализма, уколико желимо да останемо на пољу категоријалног апарата „екстремне левнице“. Та чињеница је свакако морала бити позната левичарским интелектуалцима на Западу који су рационализовали националистички карактер тадашњег србијанског режима. Није потребно подсећати да је националистичка политика ове партије у великој мери утицала не само на разбијање заједничке државе већ је и, вероватно на дужи временски период, делегитимисала југословенство као покрет и идеју која чини вертикалу у историјској перспективи залагања балканске левнице. Политичка убиства, крађе на изборима, ратнохушкачка и изолационистичка политика, екстремно социјално раслојавање и осиромашење грађана/ки, радикално сужавање радничких права – након чега су нпр. капиталистичке Шведска и Француска оличавале прави социјалистички рај у односу на тзв. „социјалистичку“ Србију, производња новобогаташког слоја као дела политичко-економске олигархије итд. само су неке од трајних заслуга ове партије у инсталирању „политичког капитализма дивљих звери“ (Хелмут Шмит) у Србији.

Француска „екстремна левница“, са друге стране, није упала у ову клопку. Упркос свим разликама у тумачењу разлога распада СФРЈ, које су дефинитивно значајне, све троцкистичке струје у Француској виде у Милошевићу и срби-

јанском естаблишменту главног локалног кривца за балканску трагедију. Без обзира на стављање нагласка на различите узроке, сви ови политички покрети доследно и отворено виде национализам србијанског вођства као најразорнији локални национализам и важан узрок деструкције државе и крвавих ратова који су је следили. Посебно су на овој тези, узимајући у обзир њихов општи став по питању улоге национализма, сасвим логично инсистирали „паблисти-манделисти“:

„Последња југословенска криза је почела 15 маја 1991, када су Србија и њени савезници потписали Устав Југославије, слични Савезу Месића, председника Хрватске у председништво Југославије (колективно руководство југословенске државе) да обавља своје дужности председниковања овим телом у наредних годину дана. (...) Овај Устав је био писан у периоду када је Југославија била федерација једнаких нација (...) Годину дана након доласка на власт, Милошевић је почео да је распушта. Српски Парламент је 1988. додао нови амандман у свом Уставу, укидајући политичку аутономију Косову и Војводини. Штавише, организоване су националистичке манифестације како би се обориле владе у Војводини и Црној Гори и на њихово место инсталирали српски савезници (...). Са усвајањем новој српској Уставу, федерација каква је била дефинисана каријом Југославије је престала да постоји“ (Michele Lee, 1991b: 3).

У њиховој дакле перцепцији, не постоји ни најмања сумња о главном узрочнику немих дешавања у региону почетком 1990-их: „Српски режим је испровоцирао распад Југославије играјући годинама на карту национализма“ (Pomitzer, 1992 : 5). Наравно, врло често се у интерпретацији представника ове струје Милошевић и Туђман представљају као два лица једне исте медаље, иако се Милошевићу даје примат искључиво из разлога што је располагао много јачом војном силом, поготово када је тема анализе „агресија на БиХ“. Рецимо, то је случај у свим текстовима у *Inprecori* и *Rougei* ауторке Катрин Самари (Catherin Samary), која је у то време била један од лидера Револуционарне комунистичке лиге и уједно једна од најважнијих француских специјалисткиња за Балкан: „Централна одговорност лежи на српској влади и њиховим савезницима. Али такође има и одговорности Хрватске: Срби и Хрвати се на терену слажу веома добро у деоби Босне, иза леђа муслиманима“ (Samary, 1992, : 6).

Сумњу у централну одговорност Милошевића и његовог режима за распад државе и рат на овим просторима нису имали ни они који су у оквиру паблистичког Уједињеног секретаријата IV Интернационале критиковали позицију

њихове француске секције везано за војну интервенцију империјалистичких сила у Босни. Ево како се по том питању, оспоравајући позицију Револуционарне комунистичке лиге, изјашњава Ливио Латан (Livio Laitan) из италијанске секције IV Интернационале, тј. из *Parti de la refondation communiste*:

„Да бисмо избегли сваку двосмисленост, ћоновимо да је ова особа (Слободан Милошевић, пр. И.М) имала ћримордијалну одћоворностћ за дезинћегћрацију Јућославије (...). Он је убрзао екћслозију федерације и у осћјалим рећубликама изазвао анћисрћска осећања и изборе, иако му криза јућословенске армије није дозвољавала да решава ово ћићшање силом. Он реално није моћао да ћројекћује нићића до, ћпреузећу израз који је већ корисћићо Сћојан Церовић из независноћ недељника Време, сћћварња 'мале велике Србије'“ (Laitan, 1995, 25).

Са своје стране, ни „ламбертисти“ не пропуштају прилику да упозоре на шовинистички карактер србијанског воћства, као локалне иницијалне каписле, односно империјалистичког орућа за сукоб:

„Пред смрћиносном кризом (...), један део федералне бирокраћије, онај војни и сћћалиничћички из највеће државе Србије, ћокушава да реуравноћшежи бирокраћиске односе ликвидирајући Усћав из 1974. и укидајући аућнономију Косову и Војводини, чиме их сћћавља ћод војну и рећресивну доминацију Рећублике Србије. Суочена са јачањем шћћрајкачкоћ ћокрећћа, нарочитћо у Србији (2000 шћћрајкова званично одржаних 1989. у Србији), бирокраћија оћей ћокушава да изазове мећуећничке конфликтће. Она креће у инћензивну и сисћемску анћи-албанску камћању ћод изћвором о зашћићићи срћске мањине на Косову, а у сћћвари да би одћворила радничким манифесћацијама у Беоћраду“ (Gauthier, 1991: 18).

Најзад, троцкисти „револуционарни синдикалисти“ у своју анализу примарних узрочника југословенске трагедије укључују не само политички естаблишмент, него и србијанске националне и друштвене институције, од САНУ до цркве:

„Сваки ћућ када би оценио да је ћочео да ћуби ћолицћичку брзину, Милошевић је ћоисћићцао националистћичку хисћерију око косовскоћ ћићшања. Овоћ ћућа, ћак, он је исћровоцирао кризу заједничкоћ ћредседнићићва у федерацији. Паралелно, срћска мањина из рећиона Крајина у Хрвајћској, ћроћласила је своју аућнономију. Милошевић је ћракћићковао бежање, ћровоцирајући кризу, рекламирајући урћенићно сћћање, и имћленићирајући у својој ћроћаћанди идеју окућљања свих Срба из Јућосла-

вије у једној јединој држави. Али на крају, са сецесијом Хрватске и Словеније 25 јуна 1991, праћен окупањем народа око својих месџа, постојеће у Београду и Загребу, грађански рат на речима је прерастао у прави српско–хрватски грађански рат (...). Није само личности Слободана Милошевића узрок свега. Осим владе, треба му додати и универзитете, Академију наука и уметности, школе на свим нивоима, телевизију, писце, а не треба заборавити ни СПЦ, која је најправила сепаратистички дух, чак и расизам“ (Lutte de classe, 1991, 37-39).

Наравно, треба нагласити да у својим анализама „ламбертисти“, „паблисти-манделисти“ и „револуционарни синдикалисти“, сви одреда дакле, помињу национализам, империјализам и интересе „стаљинистичке бирократије“ као важне моменте за разумевање „југословенског случаја“. Међутим, разлика је у томе што свака од ових струја ставља посебан нагласак искључиво на једном од ових узрочника који се поима као есенцијално битан елемент у распаду државе и свему ономе што је следило тај догађај, док се остали схватају више инструментално. У сваком случају, позиција различитих екстремно левих фамилија у односу на нестанак СФРЈ је директно одређена њиховим историјским разликама, у погледу схватања нових бирократских радничких држава после Другог Светског рата, стаљинизма, Југославије, југословенског самоуправљања, права народа на самоопредељење, изгледа и улоге револуционарне партије итд. Такође, за разлику од „ламбертиста“ и „револуционарних синдикалиста“, који задржавају своју „класноцентричну“ усмереност и политичко делање концентришу искључиво у радничким класним организацијама као што су синдикати и радничке партије, трећа троцкистичка струја, „паблисти-манделисти“, под утицајем „нове левице“ и догађања из маја '68, све више пажење посвећује идентитетским и еколошким питањима, те учествовању у надкласним алтерглобалистичким друштвеним покретима (антикапиталистичким, феминистичким и зеленим), што ће у великој мери обележити карактер њиховог схватања значаја идентитетских питања за распад СФРЈ и ширих прогресивнијих народних фронта у заустављању националистичког лудила. Супростављајући се схватању које је било већински став 1990-их, „ламбертисти“ износе тезу да нису народи ти који су се окупили и започели рат, те негирају међуетнички карактер конфликта на југословенским просторима. Из њихове перспективе, одговорност најпре лежи на свим великим империјалистичким силама које су преко својих оруђа, „мафијашких номенклатура“ у „стаљинистичким бирократијама“, водили политику поделе и кантонизације Југославије. Дакле, с резигнаци-

јом одбијајући аргумент „древне мржање“, „ламбертисти“ исправно уочавају да су се, упркос прошлости и историјском искуству, радници и сељаци свих националисти ујединили у борби против фашизма, а партизанска армија је окупљала више од 500 000 бораца, ослањајући се на милионе и исходећи из свих етничитета. Снажан ослободилачки покрет радника и сељака у Југославији је чак пореметио Стаљинов и Черчилов договор на Јалти о рестаурацији буржоаске Краљевине Југославије, тако да ни „стаљинизам“ није успео да угуши силу југословенске социјалне револуције, моравши да јој се прикључи и преузме контролу над њом преко КПЈ. На тај начин, стаљинизам је успео да стави југословенску револуцију под власт „тоталитарног бирократског апарата“ и да је интегрише у контрареволуционарни светски поредак, стварајући основе за њену потоњу „продају“ светском империјализму.

Овде дакле долазимо до империјализма као кључа за разумевање процеса на Балкану почетком 1990-их. Сви амерички тзв. мировни планови, са заостравањем сукоба у социјалистичкој Југославији, нису били ништа друго до планови поделе и парцијализације Југославије и Босне, и реприза у историји већ виђених „мировних“ иницијатива којима је циљ био да, потхрањујући и провоцирајући конфликт, етнички раздвоје народе који су вековима настањени на истој територији:

„У њакој ситуацији, највећа држава, саставни део и један од субјова југословенске бирократије од 1948, у сирези са осталим фракцијама исте, под вођством председника Србије Слободана Милошевића отивара нову ефикасност ајужујући се на зајочињању раја (...). Национално ишћање је коришћено од сиране бирократској режима како би, иозивајући се на национално ишћивавање, осигурали своје иозиције, али, са друге сиране, и као средство за одржавање социјалне рејресције иуиет иланова капиталистичких реформи ио захтевима ММФ-а, које су биле неишходан услов како за одржавање иозиција, иако и за акумулацију нових иривилеија“ (Gauthier, 1991: 19).

Кључне моменте за разумевање каснијих догађаја (из визуре француске „екстремне левице“) треба тражити управо у периоду између 1987. и 1989. Све је у ствари почело у фебруару 1987, са анти-инфлаторним замрзавањима, а убрзо и са смањивањем плата под контролом ММФ-а. Онда, између 1988. и 1989. долази до усвајања неколико закона на економском плану и до спровођења тржишних реформи које су биле договорене између централне власти и република. Иначе, то је време када предузећа добијају право да отпуштају вишак запослених, а синдикати престају да имају утицај на структуру цене производа. Да-

кле, у најкраћем, у том периоду долази до обнављања потпуне слободе тржишта рада и запослени бивају подвргнути закону понуде и потражње. Овакав след догађаја изазива изузетно бурну реакцију радних маса којима се драстично смањује животни стандард, а Савезна скупштина постаје циљно место манифестаната из читаве земље, који чак и пешке долазе у Београд да искажу своје незадовољство. Конфронтација политичке бирократије и радника је 1987. изазвала читавих 1623 штрајкова са 365 000 учесника, у поређењу са 174 штрајка са 11 000 учесника 1982, а у првих неколико месеци 1988. чак 1360 штрајка. СФРЈ, чији је спољни дуг тада износио око 20 милијарди долара, само на камате је морала годишње да издваја од 3 до 5 милијарди како би зауставила раст дуга. Према подацима Међународног монетарног фонда, 1979. у СФРЈ се ниво плата кретао између 400 и 870 долара, а 1988, након 10 година инфлације он је пао на ниво између 120 и 150 долара¹⁵. Исти ови подаци ММФ-а показују готово нестваран податак да је испод границе сиромаштва 1979. у Југославији живело 15% становништва, затим 1987 се тај удео пење на 48%, а 1988 чак 60% (Cize, P. et al, 1990).

Ови и слични подаци, према схватању „ламбертиста“, јасно показују економску и социјалну деструкцију којом је руководила социјалистичка елита у корист ММФ захтева, отварајући пут капиталистичкој рестаурацији и отпуштању милиона радника, чиме се под доминацијом империјализма замља увлачи у нову форму колонизације. Таква ситуација је водила земљу у катастрофу и изазвала велики отпор маса кроз ширење штрајкова, што је терало „бирократију“ да се стално повлачи и често удовољава радничким захтевима. То јој је био сигнал и да мора да ради на стратегији поделе радника. Империјализам је пак тражио да се централни поредак рестаблира како би могао да одговори његовим захтевима. Међутим, криза растакања централне власти је појачана спољним догађајима какви су слом номиналног социјализма на Истоку и пад Берлинског зида. Ово и масовни покрети воде ка даљем распаду федералне „бирократије“ и продубљивању њене деструктивне улоге као пијуна у рукама империјализма:

---

¹⁵ У *Inprecoru* пак један од аутора даје податке из домаћих статистика који су вероватно много ближи реалности од ових ММФ-ових, на које се позивају „ламбертисти“: „Почетком децембра 1991, три месеца од почетка рата, могли смо да оценимо да је Хрватска економски назадовала 40 година (...). Просечна месечна зарада је тренутно само 160 марака, а била је 800 учи федералне агресије. Током 1990, под последњом комунистичком владом, просечна месечна зарада је била 1300 марака, дакле, осам пута виша него данас. Чак је у освит 1966, просечна зарада на месечном нивоу износила између 500 и 1100 марака (...). Треба се вратити на крај 1940-их година да бисмо дошли до нивоа актуелне висине просечне плате (Mihaljcek, 1992: 11).

„У њом смислу, можемо да говоримо о 'континуираној' номенклатури. Сви председници република, осим у Босни, су чланови 'Централне комисије политичког бироа', а сви руководиоци органи у свим републикама, укључујући и Босну, су у рукама чланова апарата. Не ради се о њој да намеравамо да редукujemo овај процес на 'персонални' континуирано, независно од чињенице да ли је неко од њих могао да објави да је простио највише раскид са социјализмом или се преобразио. Сви они јендосавно наставаљају и јачају офанзиву у ликвидацији друштвеног власништва, која је заочена још од реформи 1965. Ради се дакле о њој да се органи политички апарат настоји да се одржи наставаљајући се у службу интереса капиталистичке реситуације. Ради се о нејацији демократије, јер да ли можемо да прејендујемо да је успоставимо, задржавајући и реновирајући органи политички апарат и користећи национално мишљење у интересу ММФ-а“ (Gauthier, 1992, 67).

У овакој визири, остаци „стаљинистичког апарата“ се дакле стављају у сервис империјализму како би операционализовали његову политику и реализовали своје сопствене интересе. Политика овог све отворенијег потчињавања захтевима ММФ-а, Европске заједнице и империјализма, чији је егзекутор постала, учинила је дакле да бирократија води земљу у катастрофу. У односу на централну власт у Београду која је била директна агенција и егзекутор ММФ-ових мера, и у борби против стаљинистичке бирократије и резултата њене политике, народи су користили националне захтеве, укључујући и оне о независности Хрватске и Словеније. Тако „ламбертисти“ сматрају да је садржај овог покрета маса попуњен народном вољом да остваре њихове националне аспирације ослобађајући се турства „бирократије“ и њене политике незапослености и беде у корист ММФ-а. По њима, то је и разлог зашто је овај покрет директно везивао паролу о националном поретку са одбраном радника, одбраном која је била центрирана пре свега на одржање друштвеног власништва. У складу са старом троцкистичком парлом о прожимајућој вези националних и класних борби, ова троцкистичка струја сматра, у контексту особености југословенског случаја, да су битка за права народа и одбрана друштвеног власништва у потпуности комплементарне. Дакле, политика „стењања каиша“ под притиском ММФ-а ће поново избацити националне проблеме које ни империјализам ни бирократија нису решили већ су се погоршали, чиме ове „реакционарне снаге“ појачавају офанзиву против друштвеног власништва водећи ка рату и хаосу у држави. У питању је један истински рат империјализма и домаћих „мафијашких бирократија“ против свих народа, а пре свега југословенских радника чији су

масовни штрајкачки покрети угрожавали саме темеље власти „тоталитарне бирократије“ и њеног полтронства империјализму. У том кључу, тада актуелна дилема „за“ или „против“ национализма, независно од питања режима власништва, је према становишту „ламбертиста“ у најмању руку лажна дилема која скреће пажњу са правог проблема империјализма и његове деструктивне улоге у насилном распаду СФРЈ.

Са своје стране, троцкисти „револуционарни синдикалисти“ главне разлоге речених догађаја на југословенским просторима траже пре свега у партикуларним интересима „титоистичке бирократије“, не потцењујући веома важну, али не и примарну, улогу империјализма. По њиховом мишљењу, смрт Тита је створила празнину на врху власти федерације, што је ставило на дневни ред контрадикције југословенског друштва, које су дуго времена биле маскиране бирократском диктатуром и Титовом личном харизмом. Уз све то треба поменути и економску кризу која је додатно изазвала кризу наслеђа у врху власти, усмеравајући привилеговане клике једне на друге. Све то има своје корене у реформама реализованим у титоистичкој Југославији које су водиле ка све већој децентрализацији и трансформацији друштва у „заједнице интереса“. У том смислу, тенденције ка економским националним аутономијама и ка стварању мини државних апарата су се надопуњавале. Дакле, и пре Титове смрти феудализација социјалног и економског живота у Југославији је била зачета. Осим тога, југословенски дуг је повећан на 20 милијарди долара. Када су „империјалистички креатори“, преко ММФ-а и његовог програма „појачаног присуства“, ставили бирократији „нож под грло“, радне масе су током 1980-их први пут након рата осетиле пад животног стандарда. Профитери свих врста, суочени са ризиком експлозије на социјалном плану, почињу да социјални гнев који је у порасту, у недостатку радничке класе као политичког актера, скрећу на пут национализма. Сваки клан се везује за свој локални апарат, а СКЈ, у контексту манипулације националним ресантиманима од стране различитих фракција апарата, полако одлази у прошлост:

„Чланови апарата (...), како словеначкој, хрватској, српској и других, су хитимиче изабрали да секулицу са ресантиманима и незадовољствима пребацујући их на терен националних осећања, којајући по блиској или даљој ружној прошлости и сећањима, да би најзад почели и да их пошпирују. (...) Та националистичка демагогија је додатно породила југословенску кризу. Демагогија је коришћена од стране пољитичких руководиоца у њиховој борби за власт, а стина интелектуална буржоазија их је нашироко и услужно снабдевала 'аргументима'" (Lutte de classe, 1992: 29).

Дакле, и троцкисти „револуционарни синдикалисти“ се, као и троцкисти „ламбертисти“, противе схватањима да се распад СФРЈ и рат на Балкану редукују на наслеђене етничке манифестације ратоборне прошлости. У њиховој перцепцији, напосто се не ради о томе да прошлост и национална носталгија анимирају народ да крене у крвави братоубилачки поход, већ то чине амбиције и апетитити супротстављених привилегованих класа, које од почетка 1980. уводе земљу у дубоку социјалну и економску кризу. Кризу у односу на коју њени политички представници – било да се позивају на националистичку десницу или се представљају као „социјалисти“, мало битно – беже назад у национализам, намећући народу крвави пир. Оно што је јасно је да је политика „ex– титоистичких апаратчика“ директно у вези са сепаратистичким покретима, те да они највише профитирају на рату, који „... није уписан као фаталност суђена југословенским народима. Он је последица кризе капиталистичког система и борби за власт између клика које желе да на њој профитирају и које се служе народом као инструментом да задовоље своје апетите“ (Le Guern, 1992: 6).

Дакле, у контексту распада совјетског блока, југословенске кризе и перманентних социјалних претњи, „стаљинистичка бирократија“, да би присвојила део онога што је радничка класа деценијама стварала, почиње да се користи традицијом старих привилегованих класа користећи микро-национализме који јој служе као инструменти у задржавању старих, али и у освајању нових привилегија. Међутим, поред унутрашњих узрока, „револуционарни синдикалисти“ истичу активну улогу и империјализма у свим овим збивањима, не дајући му ипак привилеговано место какво је он имао у „ламбертистичким“ тумачењима истих процеса.

„Велике силе, њереба ли њодсећајти на њо, нису биле никакви њасивни њледаоци у њроцесу расѡакања Јуѡславије, криви само збоѡ неефикасноѡ делања. Не, оне су биле и њени ковачи, узимајући у обзир чѡѡав низ ѡ-лиѡѡика које, да би биле у исѡѡинској ѡеомеѡрији, нису имале мање одлучујући уѡѡицај у ѡѡјединим моменѡима. Немачка је од самоѡ ѡочетѡка ѡдржавала сеѡарѡѡизам Словеније и Хрваѡске (...), Француска је на сѡарѡѡу ѡдржавала јуѡсловенско јединсѡво, али из разлоѡа шѡѡ је ѡод маском јуѡсловенскоѡ јединсѡва Милошевиѡ ѡкошавао да очува ѡод срѡскиом влашћу максимум ѡерѡѡорија ex-Јуѡславије, а Србија била ѡтрадиционални француски савезник (...).“ (Lutte de classe, 1995: 16).

Занимљиво је да док „ламбертисти“ уопште не помињу концепт „Велике Србије“, код „револуционарних синдикалиста“ он игра споредну улогу. Међутим, они, за разлику од „паблиста-манделиста“ нису сигурни да ли је Милоше-

вић од самог почетка разарања Југославије имао план да створи „Велику Србију“, припајајући Републици Србији што је могуће већи број територија у Хрватској и Босни на којима живи српска мањина. Наиме, поред Милошевића, инсистирају они, било је много „шефова банди“ који су се умножавали и самопрокламовали као вође територија, чак и неких села, проглашавајући „републике српске“ свуда где је српска мањина била релативно концентрисана. У сваком случају, то и није најважније питање из њихове перспективе:

„Мало је важно да знамо да ли је Милошевић подстицао шефове ових наоружаних банди у функцији плана Велике Србије, или је лојка његове политичке ишла у правцу да их ишлти. Целина ове политичке је, као и симетричне политичке хрватских националистичких шефова ишд. у том ланцу осветла, била усмерена ка раздвајању и супрослављању народа, да би их на крају све ућукали, сваког изнутира у 'свом' клану, целу опозицију, у име националне ошносии“ (Lutte de classe, 1992: 35).

Са своје стране пак, „паблисти-манделисти“, који су били практично најангажованија троцкистичка струја у време распада Југославије, поготово од почетка рата у Босни, бране позицију да је настојање естаблишмента у Србији да створи „Велику Србију“¹⁶ главни узрок свих догађаја на овим просторима (Lee, 1991c: 6-8). Међутим, и они су свесни да, иако је тада актуелна државна криза била у највећој мери резултат хегемоног Милошевићевог пројекта, ипак постоје такође и други разлози, а понајпре економска криза која је све више узимала маха. Југословенска држава је наиме, у њиховој перспективи, успешно прошла прву етапу индустријализације крајем 1950-их. Али у 1960-им и 70-им, требало је отворити нову фазу модернизације и, у складу са изазовом времена, стварати нове индустријске бранше. Овај процес је морао бити финансиран кроз позајмљивања. Југославија је затим акумулирала велики спољни дуг од почетка 1980-их година. Економска криза није решена, незапосленост је расла, а ниво животног стандарда падао. Још горе, разлика између најразвијенијих и најмање развијених региона је повећана. Када је Тито умро 1980. догодио се политички празан простор и криза легитимитета. То је био контекст државне кризе која је водила ка државно-политичком удару у срцу српске комунистичке партије и која је 1987. довела Милошевића на власт, комбинацијом сталњинистичких метода и националистичке идеологије. Милошевић је добио подршку српских генерала који су играли важну улогу у партији, а армија генерал-

¹⁶ У само једном тексту се у часописима „паблиста-манделиста“ уместо конструкције „Велика Србија“, користи друга, слична, која подразумева исти садржај, „Србославија“ (Verla, 1991: 4).

но није подржавала вишепартизам, ни реформе које су биле у току у комунистичким партијама Хрватске и Словеније. Наиме, „паблисти-манделисти“ сматрају да, оног момента када је Србија успела да спречи преузимање председавања кружним председништвом савезне државе хрватском представнику, који је према раније утврђеном правилу требало да га обавља, она је, а не СФРЈ преузела у руке будућност заједничке државе (Gabriel, 1992). Југословенско председништво је нестало, а бумеранг лансиран на Косову 1988. враћа се три године касније као смртоносни удар на СФР Југославију. Аналитичарка *Inprecor*-а за Балкан, Мишел Ли (Michele Lee), је још у јулу 1991. На овај начин предвиђа развој догађаја:

„Изгледа да је Србија спремна да пусти Словенију да напусти Југославију, пре него што успе да наметне своју доминацију у другим региони-ма – нарочито у Хрватској (...). Недавни напад армије на Словенију није фундаментално надахнуто намером да се ова република задржи у саставу Југославије, већ да би се контролисале границе како Хрватска не би могла да буде постојала са стране. Главни циљ Србије је Хрватска, а после ње и остали делови федерације. Уколико размислимо економски, сецесија Словеније би била лудост, али вођство Србије не размислила на економски рационалан, већ на политички рационалан начин“ (Lee, 1991a: 4).

Врло често се у анализи „паблиста-манделиста“ среће порођење Милошевића и Хитлера, али и стављање у исти кош Милошевића и Туђмана, односно концепата „Велике Србије“ и „Велике Хрватске“. Милошевић је, у тој перспективи, правдао анексију и присвајање туђих територија и република бригом за српску мањину. И то на управо исти начин на који је Хитлер правдао анексију Аустрије, поделу и окупацију Чехословачке, али и нападом на Пољску евоцирао потребу свих Немаца да живе у једној јединој држави. Милошевић је пак користио сличне методе дестабилизације земаља у којима живи српска мањина пре него што ће их напасти: протести, мобилизација једног дела мањинског народа и одбијање сваке друге осим ратне алтернативе, убеђујући европске земље да је то једини начин да се одржи дугорочни мир на овим просторима. Са друге стране, „паблисти-манделисти“ инсистирају на компромису српског и хрватског национализма, помињући тајне договоре Милошевића и Туђмана и цртање нових граница на карти Босне, иза леђа Бошњака, који су у сукобу заузимали најкоректније позиције и представљени су као највеће жртве, а њихова екстремна религијска десница као реакција на српски и хрватски национализам на терену:

„(...) Срби и Хрваџи (из БИХ, прим. ИМ) су имали јо једну државу са којом су могли да очекују повезивање, док су бошњачки Муслимани, чији је идентитет био 'мање' чисти, једину шасу за остваривање изражавања у очувању Босне. Њихова драма је везана за пошешкоћу да се боре на два фронтиа истовремено, и без оружја на поочешку, шито их је турало или да очајнички рачунају на 'секундарној' непуријашеља (Хрваџе) пуоштив лавној непуријашеља (иницијално много јачеј, Србе), или ипак да ипакоче очајнички израже сирану инпуверенцију. Једини начин да пуошире поље оштора у односу на ове две линије је био јачање бошњачке војске. Она је и ослабила лошкку Велике Хрваџске након шешћ месеци борбе, 1993“ (Samary, 1995: 17).

Иако „паблисти-манделести“ на политичком, социјалном и идеолошком плану не виде никакву квалитативну разлику између режима насталим на југословенским рушевинама, њихово је становиште да је Милошевићева жестока националистичка кампања алармирала друге народе и допринела каснијој победи сецесионистичких снага у њиховим државама. Они такође критикују оне левичаре који су веровали да је Србија током 1990-их остала бастион „социјализма“ или „анти-империјализма“, јер је Милошевић, као и руководиоци у осталим републикама, отворио врата тржишној економији и капиталистичкој ресторацији, која је урушила све радничке, сељачке и демократске тековине социјалистичке револуције и СФРЈ као грандиозног производа те револуције.

С обзиром да су храбри следбеници мултиетничких решења, комунистички и интернационалистички оријентисани, представљали незнатну и неутицајну мањину на југословенским просторима, представници ове троцкистичке струје инсистирају на савезима свих прогресивнијих снага, а пре свега међу истинским социјалдемократима. Они су чак организовали неколико манифестација солидарности са босанским народом током рата, подвлачећи да дају подршку мултиетничкој Босни, а не влади у Сарајеву, а 1995. и велику међународну кампању достављања хуманитарне помоћи Тузли под називом *Workers Aid for Bosnia*, једном од ретких ненационалистичких и левичарских острваца у тадашњој БиХ (Mahon, 1995: 3). Са друге стране, „ламбертисти“ и њихов Интернационални комитет за обнову IV Интернационале одбијају да учествују у овој и сличним иницијативама, које проказују реакционарним и про-империјалистичким:

„IV Инпуернационала не учешћује у међународној кампањи под називом 'Радничка помоћ Босни', која окуља сипаљинистичке фракције, Комунистичку револуционарну лигу и Јединствени секретаријат, ЛИТ море-

нисџе и различитџе 'револуционарне' групе које позивају на укидање ембарга на наоружање за муслимане и на доставку оружја босанским муслиманима. Осим тога, ова кампања подржава ембарго против српског народа и означава га кривцем, ослобађајући одговорности империјалистичке силе за рат и улогу ММФ-а као узрочника рата и уништавања друштвеног власништва. То је позиција која одбацује сваку одговорност про-ММФ номенклатура, да би се на крају нашла на истој страни са империјализмом (против свих народа) и, прецизније, америчким империјализмом који, од почетка конфликта, сироводи тактику шартарџе (преговори) и шпала (ако преговори не дају резултате наоружаћемо Бошњаке). Оно што ће они уопшталом и урадити без потребе да укидају санкције (...)' (Gauthier, 1995: 62-63).

Троцкисти „револуционарни синдикалисти“ пак сматрају да солидарност „екстремне левнице“ са посебно бошњачким жртвама рата не служи ничему генерално, сем правдању веза са државом БиХ, што у суштини значи и са „реакционарном кликом“ Алије Изетбеговића. Неслагање међу троцкистичким струјама ће посебно достићи врхунац када Револуционарна комунистичка лига буде подржала војну интервенцију „империјализма“ на српске положаје, како би се најзад завршила најдужа послератна опсада једног града у Европи. Наравно, ради се о Сарајеву. У „личном позиву“ француских интелектуалаца на клоњених војној интервенцији у Босни налазимо, осим Бернар-Анри Левија (Bernard-Henri Levy) и Бернара Кушнера (Bernard Kouchner), као интелектуалце „специјалисте“ за хуманитарне интервенције који су тада били блиски неким струјама у Социјалистичкој партији, и потписе Катрин Самари, специјалисткиње за Југославију и Балкан, и Алана Кривина (Alain Krivine), као најистакнутијих личности Комунистичке револуционарне лиге и паблистичког Јединственог секретаријата IV Интернационале.

Са своје стране, „ламбертисти“ одбијају сваку помисао подршке империјализму и његовим интервенцијама у име „права на мешање“, те сматрају да је империјализам ушао у нову фазу када жели да се Милошевић замени још прихватљивијом локалном номенклатуром. Они се изјашњавају против ембарга намењеног пре свега српском народу, против постројавања свих народа Југославије од стране УН, за право свих народа на самоопредељење и за одбрану друштвеног власништва. За разлику од „паблиста-манделиста“, „ламбертисти“ држе да никакве надкласне коалиције не могу решити југословенски проблем, већ искључиво мобилизација свих југословенских радника против својих про-ММФ вођстава. У том смислу, они упозоравају да генерални штрајк у Слове-

нији против плана приватизације у економији и покрети у Хрватској против економске ситуације, те мобилизација у Србији на позив синдиката Независност против рата, против реструктуриације и отпуштања, сведоче о одбијању радника да буду оруђе у рукама империјализма и „антирадничке бирократије“.

С друге стране, подршка војној интервенцији у Босни од стране Комунистичке револуционарне лиге је довела до поделе не само међу различитим троцкистичким струјама, него и у самом паблистичком Уједињеном секретаријату IV Интернационале, тако да су неке секције подржале своју француску подужницу, док су друге жестоко критиковале такав став. Тако рецимо у декларацији Међународне радничке лиге – IV Интернационала (Internacional de los Trabajadores - Quarta Internacional, ЛИТ-QI), која представља већинску фракцију у тзв. моренистичкој струји¹⁷, публикованој у септембру 1992. у часопису *Solidaridad Socialista g'Argentine*, можемо да прочитамо: „Стоп геноциду против бошњачког народа, стоп етничком чишћењу, напоље Милошевићеве трупе, одбрана интегритета Босне, оружје за Босну“ (Gauthier, 1992: 75).

ЛИТ-QI, као ни троцкисти „паблисти-манделисти, за разлику од „ламбертиста“, не помињу питање друштвеног власништва и капиталистичке рестаурације као кључно у разумевања проблема, већ остају на идентитетским питањима, какво је нпр. питање национализма. На критике из свог сопственог табора у оквиру Уједињеног секретаријата IV Интернационале поводом заузимања „про–империјалистичке“ позиције по питању војне интервенције у Босни, Катрин Самари, најпре оспорава схватање које се Комунистичкој револуционарној лиги често спочитава, тј. о манихејском поједностављавању сукоба на „агресоре и жртве“, чинећи од Срба једине агресоре и никада жртве. Ипак, ваља се подсетити, у самој традицији троцкизма је да издваја „доминантне нације“ и оне над којима се доминира. У том контексту треба разумети паблистичко схватање. Наиме, југословенска криза није ставила у исти план српску, словеначку, хрватску, с једне стране, и остале мање нације, са друге. Најугроженија етничка заједница у овом случају је према „паблистима-манделистима“ била она муслиманска, угрожена истовремено и од стране српског и хрватског национализма. Наравно, Самари сматра да треба сузбијати и бошњачки национализам у оној мери у којој он жели да од Босне направи државу само за Муслимане. Међутим, у њеном тумачењу, 1990-их то није био случај јер је бошњачки национализам представљао одбранбени национализам у односу на друга два која су желела да униште Босну. У Тузли, нпр. у тзв. муслиманској

---

¹⁷ Име добила по свом оснивачу под именом Морено, кога његови наследници представљају као „оснивача ортодоксног троцкизма“ (Robert, J, 1991).

зони, ненационалистичке струје су биле већина и то је било условљено масовном секуларизацијом и пролетаризацијом Муслимана из урбаних центара у периоду социјалистичке Југославије.

Најзад, треба напоменути да је процена различитих национализама и органског насиља националистичког пројекта стварања српске и хрватске државе у Босни, условљавало делом перцепцију империјалистичке интервенције код конкурентских троцкистичких струја. Катрин Самари сматра оправданим све критике у смислу антисрпске димензије селективног интервенционизма, поготово присутне код неких француских интелектуалаца, који никада нису говорили нпр. против ХВО, тј. хрватске полиције која је уништавала Мостар. Али анти–интервенционистички отпор у овом конкретном случају, једино је могла да условљава банализација насиља које је спроводила „националистичка елита“ из Београда и Бањалуке. Без обзира на привилеговане савезе од стране једних или других, Самари држи да се не може никако разумети еволуција позиције САД уколико не видимо њихову жељу да не буду део овог рата, јер у њему није било улога типа нафте, као на Блиском Истоку. То је иначе и био разлог зашто су, у име одбране вредности, традиционално анти–империјалистичке струје инсистирале на интервенцији.

Међутим, на овом месту се поставља питање да ли се треба ослободити и те наивности, јер западне владе не бране вредности и то се може показати на бројним конкретним примерима. У Босни, оне су тражиле решење да зауставе рат преко равнотеже национализама, ослањајући се на њих, цинично, по логици „зоне утицаја“: најпре, ослањање на Милошевића да би се релативизовао Караџић, а онда ослањање на Туђмана да би се ублажили циљеви бошњачке владе, затим подршка бошњачкој влади против српско–хрватских апетита, чиме се даје и миг исламистичким државама произвођачима нафте (што је опет повезано с интересима на Блиском истоку), и тако у круг. У најкраћем, троцкисти „лаблести-манделести“ немају дилему да је империјалистичка интервенција неопходна како би се зауставила југословенска, а посебно босанска, трагедија, те да у овом случају инсистирање на пацифизму није ништа друго до средство индиректне подршке најодговорнијима за постојеће стање:

„Најзад, мишљење оружане борбе или радикалног пацифизма је, јасно, истовремено политичко и конкретно мишљење. У сваком случају, ми евидентно развијамо лојку браћимљења између народа и одбацујемо термин колективна кривица. Али, насупрот Ливиу, ја смајрам да је насиље у виду ејничког чишћења претвише велико и драматично, претвише организовано повезано са политичком пресецања Босне на ејничке

државе да бисмо моли да се сујројисџавимо овим пројекџима једино радикалним џаџифизмом, без џолийичко војној оџџора. И у џом конџексџу ја џреферирам корисџољубива решења која џодрауумевају имџеријалисџичку иниџервенџију“ (Samary, 1995: 10).

У суштини, троцкисти „паблисти-манделисти“ све време указују да је главни проблем на терену непостојање отпора радничке класе и ширег фронта анти– империјалистичких и прогесивних снага, те не виде друго решење осим да призивају УН да интервенише и спречи трагедију, док троцкисти „револуционарни синдикалисти“, у нешто другачијој форми, заступају исту тезу само што говоре да опџије за коначно решење проблема може да отвори једино радничка класа. Међутим, они тврде да је ситуација у Југославији безизлазна јер радничка класа нигде више не игра независну политичку улогу. Њој „недостаје интернационална револуционарна авангарда“, а у пост–југословенским земљама сведена је на: „масе које су у постојећој ситуацији лимитиране за све друге перспективе осим оних да буду жртве гласачких листића у захватима већих националних понуда“ (Le Guern, 1992: 9).

Насупрот њима, „ламбертисти“ током ратних година редовно извештавају о антиратним радничким иницијативама које се, према њиховом виђењу, „умножавају у свим републикама“. Речене тезе о непостојању класних борби које шире поједине фракције „екстремне левице“, они перципирају капитулантским, а у првим годинама рата посебан нагласак стављају на синдикат Независност, који је и настао у опозицији према рату, и чија је једна од најупечатљивих парола била: „Место радника је у фабрици а не на фронту“. У складу са својом, помало фетишизованим гледањем на радничку класу, „ламбертисти“ дакле беспоговорно и до завршетка ратних дејстава на простору бивше Југославије инсистирају на чињеници да су у ратној ситуацији штрајкови и антиратне манифестације (које обједињују раднике који су одбијали да учествују у бесмисленом рату), имали кључну улогу у борби против рата.

Закључак

Процес распада СФРЈ је увелико представљао једно од референтних питања које је непрекидно изазивало поделу и сукобе на левици почетком последње деценије прошлог века. Те поделе иду не само на линији умерена, радикална и „екстремна левица“, него прожимају сваку од ових левичарских традиција посебно, а условљене су и националним оквирима. Рецимо, немачка социјалдемократска и француска социјалдемократска левица потпуно другачије објашњавају логику догађаја и гледају на могућност војне инервенције. Са друге

стране, ни „екстремна левица“ није јединствена по овом питању. Штавише, неке струје „екстремне левице“ које делују у англосаксонском и германском говорном подручју, у име анти-империјализма и „социјализма“, активно подржавају Милошевићев режим и релативизују његове злочине. Француски случај пак, као што смо показали у раду, одређују два кључна момента: 1. Апсолутно све троцкистичке струје виде у Милошевићу и његовом апарату најодговорније локални/национални узрочник распада СФРЈ и рата који је следио након тога; 2. Међутим, у потпуности се разликују по томе да ли ће кључ у тумачењу ових процеса стављати на економским питањима и „супер-империјализму“ („ламбертисти“), затим, на национализмима и идентитетским питањима („паблисти-манделисти“), или пак на стаљинистичкој бирократији и класним питањима („револуционарни синдикалисти“). Њихова позиција у погледу распада Југославије има своје корене у њиховим историјски и идеолошки условљеним разликама. У том смислу, изразито или доминантно „класноцентрична“ особеност „ламбертиста“ и „револуционарних синдикалиста“ са једне стране, и више „фронтовска“ усмереност у схватању делатних револуционарних политичких покрета код „паблиста-манделиста“, не само да одређују разлику у категоријалном апарату који се користи у анализи, што је одмах уочљиво, него и приоритете у тумачењу у погледу дефинисања природе конфликта, али и кључних друштвених снага које би могле да отворе пут изласка из кризе. Дакле, узимајући све то у обзир, није необично што се „ламбертисти“ искључиво везују за синдикат Независност у његовој иницијалној борби против приватизација и отпуштања, док „паблисти-манделисти“ инсистирају на уједињавању ширих прогресивних снага у један велики антиратни фронт, те у својим часописима преносе текстове из београдског Времена и делимично преузимају дискурс „Друге Србије“. Било како било, дилеме и сукоби на француској „екстремној левици“ у великој мери су слика опште конфузије на левици након пада Берлинског зида, и углавном су карактеристични за готово све левичарске струје тога доба, укључујући и поједине фракције у оквиру Комунистичке партије Француске, па и Социјалистичке партије.

ЛИТЕРАТУРА

- AFP (1991). YUGOSLAVIE: Soutien de la France au gouvernement fédéral. *Le Monde* 27. 05. 1991: 4.
- Alexander, R. J. (1991). *International Trotskyism, 1929-1985: A Documented Analysis of the Movement*. Durham: Duke University Press.
- Бакић, Ј. (2008). Значење и значај „разбијања СФРЈ“ за уобличавање левичарских идеологија после пада Берлинског зида. У И. Младеновић и М. Тимотијевић (ур.) *Слобода, једнакост, солидарност. Иззови и њерсејективне савремене левице у Србији*. Београд: ФЕС, стр. 139-181.
- Бакић, Ј. (2015). Левица и десница: покушај теоријског одређења и искуствене примене на случају Србије (1990-2014). *Социолоџија*. 1/2015 (LVII): 46-71.
- Cize, P., Dauberny, M., Fostier, C., Gauthier, L. et al. (1990). *Le Fonds monétaire international: Une entreprise de pillage des peuples*. Paris: Selio.
- Fairclough, I. et Fairclough, N. (2012) Analyse et évaluation de l'argumentation dans l'analyse critique du discours (CDA) : délibération et dialectique des Lumières. *Argumentation et Analyse du Discours* [En ligne], URL : <http://aad.revues.org/1369> 05. 11. 2015.
- Gabriel, C. (1992). Yougoslavie : Le nsud gordien. *Inprecor* N°358 (11 au 24 septembre 1992): 3-10.
- Gauthier, L. (1991). Yougoslavie: une guerre contre tous les peuples. *La Vérité* N° 3 (décembre 1991): 13-25.
- Gauthier, L. (1992). La question nationale dans le miroir de la Yougoslavie. *La Vérité* N° 4 (octobre 1992): 55-81.
- Gauthier, L. (1995). La guerre des grandes puissances contre les peuples de Yougoslavie. *La Vérité* N°16 (novembre 1995): 61-91.
- Haudegand, N. et Lefebure, P. (2000). *Dictionnaire des questions politiques*. Paris: Editions de l'Atelier.
- Laitan, L. (1995). Halte à l'intervention impérialiste. *Inprecor* N°395 (octobre 1995): 25-26.
- Lee, M. (1991a). Yougoslavie, l'ogre serbes: Le boomerang du Kosovo. *Inprecor* N°33 (7 - 20 juin 1991): 3-7.
- Lee, M. (1991b). Les racines du conflit: De Tito à 'Slobo'. *Inprecor* N°335 (19 juillet - 1 août 1991): 3-9.
- Lee, M. (1991). Yougoslavie, le bain du sang: Le spectre de la Grande Serbie. *Inprecor* N°336 (13 - 26 septembre 1991): 6-8.
- Le Guern, C. (1992). La guerre en Bosnie-Herzégovine, la régression nationaliste. *Lutte ouvrière* N°1236 (6 mars 1992): 6-9.
- Le Guern, C. (1992): Serbie, Le pouvoir de Milosevic face à l'embargo. *Lutte ouvrière* N°1251 (19 juin 1992): 8-10.
- Lutte de classe* (1991). Yougoslavie: les révolutionnaires et la dislocation de la Fédération. N°41 (octobre 1991): 28-48.
- Lutte de classe* (1992). Yougoslavie: Un an d'une guerre dont aucun peuple n'a rien à espérer. N°48 (juillet-août 1992): 25-41.
- Lutte de classe* (1995). Rivalités impérialistes, manœuvre militaro-diplomatiques dans l'ex Yougoslavie saignée à blanc“. N°14 (l'été 1995): 14-21.
- Mahon, A. (1995). En Bosnie, par le fer et par le sang, *Rouge* N°1647 (20 juillet 1995): 2-4.

- Мари, Ж. Ж. (2011). *Троцкизам и њроцкисџи*. Београд: Библиотека пролетер.
- Мihaljcek, S. (1992). La corruption en temps de guer. *Inprecor* N°350 (10 - 23 avril 1992): 9-13.
- Младеновић, И. (2014). Француска умерена левица у транзицији – од социјалдмократије у упо-зицији до социјалног либерализма у транзицији. *Херџеџикус* Vol. XII, N°1-2: 64-88.
- Ouaret, S. (2012). *The construction and the management of a transnational extreme left-wing network in Europe*. London: King's College.
- Pina, C. (2015). Extrême gauche. *Encyclopédia Universalis* [en ligne], <http://www.universalis.fr/encyclopedie/extreme-gauche/> 20. 5. 2015.
- Samary, C. (1992). La spirale de la guerre. *Inprecor* N°358 (11-24 septembre 1992): 6-9.
- Samary, C. (1995a). Bosnie-Herzégovine: une et divisée. *Inprecor* N°395 (octobre 1995): 13-19.
- Samary, C. (1995b). Ex-Yougoslavie: A propos de l'intervention militaire de l'OTAN, *Rouge* N°1656 (19 octobre 1995): 10-15.
- Pomitzer, C. (1992). Yougoslavie, l'abandon de la Bosnie“. *Inprecor* N°352 (22 mai – 1 juin 1992): 3-5.
- Verla, C. (1991). Yougoslavie: une armée en quête d'Etat. *Inprecor* N°342 (6 - 19 décembre 1991): 3-5.

Ivica Mladenović
Department of Sociology
Faculty of Philosophy
University of Belgrade

Summary

FRENCH VIEW ON THE CAUSES OF DISSOLUTION OF SFRY: THE CASE OF THE EXTREME LEFT

Within this text, the interpretations of the dissolution of the SFRY by the most prominent representatives of the 'extreme left' are presented and analyzed. Introductory part contains essential and interpretive elements, while the rest of the text will disseminate and explain, with the aid of the research technique critical discourse analysis, the key elements that determine different standpoints of the 'extreme left' with regard to the dissolution of the SFRY. It is persuasively shown that the difference in the angle of view are caused by their different ideological characters, as well as historically founded differences with regard to their view on the existence of Yugoslavia, understanding of self-management, 'titoism', as well as the character of revolutionary Party. When this ideological frame is inserted into this equation, it becomes understandable why certain 'intellectual circles' when thinking on the dissolution of SFRY put emphasis on imperialism and economic questions, nationalism and the issues of identity, or finally on Stalinist bureaucracy and the conditioning of this process by social classes.

Keywords: *French 'extreme left', SFRY, imperialism, bureaucracy, nationalism*